

MISSZIÓI LAPOK.

(KÜLMISSZIÓ.)

Evangélikus bel- és külmisziói havi folyóirat.

Felelős szerkesztő és kiadó

Scholtz Ödön evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

ahoz a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 5 korona

Egyes szám ára 50 fillér

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

Hasonlatos a mennyeknek országa a mustármaghoz, melyet az ember vetén, elvet az ő kertjében; és felnevelkedett és lett nagy fává és az égi madarak fészket raktak annak ágain. Luk. 13, 19.

Istennek nagy művei e világban rendszeren jelentéktelen mezbe vannak öltöztetve.

Mily jelentéktelen volt például az ótestamentomi Izrael! — távolról sem mérkőzhetett az óvilág nagy kulturnépeivel, a görögök és rómaiakkal és mégis, nem Athénben, se Rómában, hanem Jerusalemben fakadt az üdv forrása a halálos beteg emberiség számára.

Mily jelentéktelen volt továbbá annak alakja, akit mi »ami Urunk«-nak nevezünk? — bölcsője egy jászol, halálos ágya a gonosztevők keresztfája volt. S mégis, a nazaréthi Jézus tövis koszorujának sziveket megnyerő varázsától elhomályosult a római imperátorok koronájának ragyogó fénye, lábainak sulya alatt a pogány Róma romba dőlt, és ma a félvilág hódolva fekszik a megfeszített lábainál!

És mily jelentéktelen s kevésre becsült az Evangélium mind mai napig szóban és írásban egyaránt! — nem állja meg a versenyt a régi és új népek nagyszerű irodalmi termékeivel. S mégis, az élet főmomentumaiban az emberi szellem e büszke alkotásait figyelemre se méltatva az Igéhez fordulunk, amelynek tartalma a nazaréthi Jézus.

És végül a misszió szent munkája oly jelenség e, amely feltűnést keltene?! Mi különös van abban, hogy egy maroknyi nép hajóra száll, a tengeren túl lakó népekkel egy történetet közöl, amely közel 1900 évvel ez előtt a földnek egy elrejtett zugában játszódott le, és a még sok százmilliót számláló pogány népekből évente nagy ügyvel bajjal néhány ezret rábir, hogy Jézus hiveivé legyenek?! És mégis, »a misszió az a tengely, amely körül a történelem óriási kerekere forog.« »A misszió a világtörténet összes jelenségeit magasan tulszárnyalja!«

Mustármagtermészete volt, van és — valószínűleg — lesz minden munkának, amely Isten országának kiépítését célozza. Csekély, jelentéktelen kezdet, folytonos növekedés, — ha lassan is, de — biztos fejlődés és dicső kimenetel e munka menete.

Bölcs Isten, jó Atyánk! adj erőt s kitartást, hogy munkánkat, amely a Te dicsőségedet és az emberiség üdvösségét célozza, fáradhatatlanul végezzük. A siker a Te kezedben van. Mivel hű munkásaidat eddig még soha cserben nem hagytad, hisszük, hogy tőlünk sem vonod meg áldásodat szent Igéd s ígéreted szerint. Amen.

b. . . . r.

Szórványunk gondozása.

„Elmenvén, tanítsatok minden népeket“ — mennyei Megváltónk eme szavai jutnak eszembe, valahányszor egyházunk szórványára gondolok. Az árva szórványra. A pásztor nélküli nyájra. A honnan a r. kath. lélekalászat mind ez óráig a legtöbb proselytát nyeri. A népre, mely a setétségben és a halálnak árnyékában és tartományában helyzetetett

. . . . Mit vétettek egyházunknak emez ezrei, hogy Isten Igéje világosságát nem láthatják, hogy gyermekeik felnőnek ev. vallásoktatás, hány esetben konfirmáció nélkül?! Nem-e az egyetemes egyház eminens feladata, hogy az eleddig túlnyomó részben lelkiileg elhanyagoltak taníttassanak az Igére, hogy lássák Istennek nagyságos dolgait?

Bizony, bizony mindnyájan hibásak vagyunk, mert missziói lelkeszi állások szervezésével az odium még nem szűnt meg — szórványunk fogy, pusztul s hiveink oh, de hányszor! — boldogan sietnek a r. kath. egyház ölelő karjai közé. Mindnyájunk lelkiismeretét terheli ez! Mert mit tettünk eddig pusztuló szórványunk megmentése érdekében!

Szerveztettek első sorban missziói lelkeszi állások. Ez mindenestre fontos lépés, mert az Igehirdetés a misszió területén

biztosítva van. A missziói lelkész hivatali kötelességének ismeri, körét lelkileg hiven gondolni.

De ezzel a baj, a lélekvesztesség elhárítva nincsen! Mert sokan nem hallván az Igét, örömet engednek a hamis próféta csábító szavának, hogy talán a szomszédok gúnyjától meneküljenek, . . . mert Krisztusért és az evangéliumért még nem tanultak és még nem tudnak szenvedni. És hányan vannak, kik a missziói lelkészi állomás dacára anyagi előnyökért sokszor éveket vallott vallásos meggyőződésüket sárba tiporják s egyet fordítanak gyermekkoruk vallásán, mint a rossz köpönyegen.

A napokban járt nálam két hitehagyott. Bár a legtöbb lelkésztársam annak a véleménynek hódol, hogy az ilyen szerencsétlenekkel vagy durván, vagy kurtán kell bánni — hivatásbeli kötelességemnek tartottam őket eme végzetes lépés okai felől kikérdezni s őket egyrészt keresztségi s konfirmációi fogadalmukra, másrészt az Isten ítélőszéke előtti felelőségre figyelmeztetni. Előadták (férj és feleség) hogy egyetlen fiuk az esztergomi r. kath. főiskolában meleg pártfogásra talált, holott evang. gimnáziumokban nem is törődtek vele — ők is áttérnek, fiuk is át fog térni. — További lépéseim teljesen meddők maradtak. Áttértek, dacára, hogy a vidéken a missziói lelkészi állás szervező van.

Nem is ez a hiba, bár szervezhetnők mindennütt, de a munkakört szeretném tágíttatni s talán több áldás volna a munkán.

Nem elegendő a missziói csomópontokon bizonyos időszakban megjeleni, prédikálni s re bene gesta haza utazni. Nem elég tudtul adni a 3—4 faluban, püsztán élő 2—3 ev. léleknek, itt vagy amott ekkor és ekkor istentisztelet lesz; gyakran el se jönnek s ha el is jönnek, a hallott Ige, sok minden okból a legtöbb esetben gyökeret nem ver. Azért az Igét el kell vinnie a missziói lelkésznek midenhová, minden lélekhez s azt állandóvá is kell tudni nála tenni.

Hogyan éadjük ezt el?

Evang. imakönyvek, bibliák, postillák és kátek ingyenes szétosztása által.

A mult évben indítványoztam ezt a Luthertársaságnak. Mert erkölcsi elbeszélésekkel semmit se lehet a hitben gyengéknél elérni. Isten Igéje kell nekik, a mely életet és elevenít, nem mese, a mit X. vagy Y. kitalált. Az indítvány elfogadtatott, ki is adatott a szakbizottsághoz, a hol megrekedt. Szórványaink számára nem kapjuk az ingyen való lelki táplálékot s a hívek száma pusztul, fogy *). . .

*) Az egészen ingyenes könyvosztásnak nem vagyunk barátai, mivel az ingyenkönyvet sokan kevésre becsülik. De a lehető legolcsóbb áron, nyereségre való számítás nélkül kelene a Luthertársaság kiadványait áruba bocsátani. *Szerkesztő.*

. . . . Tanítsatok, minden népeket! . . .

Az anyakönyvben lapozgatva, látom, hogy szórványbeli konfirmandus soha nem volt. Pedig 2—3 évenként legalább 1—2-nek kellett volna lennie.

Konfirmandusok otthona! — Mily hézagpótló munkát művelne az egyetemes egyház, ha ilyeneket is szervezne a missziói lelkeszi állomásokon!

Különösen e két dolognak életbeléptetését tartom végtelenül fontosnak — a missziói lelkeszi állás mellett — a szórványbeli hivek lelki gondozása érdekében: Egyrészt *ingyenes imakönyvek*, *bibliák*, postillák s káték szétosztását, másrészt *a vallás és konfirmációi oktatásnak bármilyen módon való lehetővé tételét*.

Szórványunkban van eddigelé egyházunk gyengesége, mert a hivek szétszórt kéréhez, gondozatlan vagy kevésbé gondozott nyájhoz hasonlók. Pedig benne lehetne egyházunk ereje, ha minden hívő kovászhoz hasonlóan áthatná hitével és életével a körülötte élő idegen térszót, hogy azok látván a jó cselekedeteket — dicsőítsék a mi mennyei Atyánkat.

M. P.

Löhe és a neuendettelsai intézetek.

Irta: Bárdy Ernő.

III.

De álljunk meg egy keveset és vessünk egy pillantást Löhének egész személyiségére. Milyen volt ő mint szónok, mint liturgus, mint lelkipásztor és mint egyházi író?

Munkásságáról ő maga így ír egy barátjához, Raumerhez, a híres történetíróhoz intézett levelében: „Jöjj és lásd mily vidáman folyik itt a munka, ami közben gyorsan röppen az idő az örökkévalóság tengerébe. A paplakban nagy az elevenség. Hiveim jönnek és mennek. Mivel az anyák, gyermekeik által akadályozva voltak, a vasárnap délelőtti istentiszteleten résztvehetni, eltávolítottam ez akadályt útjokból. Fogadtam két leányt, a kik az istentisztelet tartama alatt házamba hozott gyermekeket gondozák. — Vasárnap este szokott hozzánk jönni 50—60 hajadon, kik feleségem vezetésével gyönyörű egyházi énekeinket énekelik. Én pedig elbeszéléseket szoktam a szünetekben elmondani — jelenleg Zinzendorf életéből; hétfőn este bibliai magyarázatokat tartok a férfiak, kedden a nők számára; szerdán ismét énekórát tartunk vegyes karunkkal; csütörtökön ifjagnak, pénteken hajadonoknak magyarázok egyes szakaszokat a szentirásból s

szombaton este hálaénekeket énekelünk azokkal, kik éppen jönni ráérnek.“

Löhe főtörekvése mindig és mindenkben, a miket tett, az volt, hogy hiveit az üdvösség számára megnyerje. Ő át volt hatva az Isten igéjének szent igazságától, a miért is szónoklatai szinte varázserővel bírtak. Szónoklatai mindig tanuskodtak a szerető szív hatalmáról, mely nemcsak akarja, de képes is a bünösöket Krisztushoz visszavezetni. Onnan van az, hogy mintegy lebilincselte hallgatóit. Nyelvezete oly gyönyörű volt, hogy Vilmár irodalomtörténetirő nyilatkozata szerint, Goethe a híres költő óta nem irtak oly klasszikus németséggel.

Prédikációinak nagy hatását fokozta különösen az, hogy a hitnek plerophoriájából (teljes meggyőződéséből) szólott és hogy célja mindig az volt, hogy a szentírás bő tartalmának mélységét és gazdagságát minél jobban föltárja. Utálatos volt előtte oly lelkész, a ki szellemes gondolatokkal, ötletekkel akar tündökölni, ahelyett, hogy a szentírás szöveg örökre szóló igazságait meggyőzően adná elő. Löhe kortársai azt mondák róla, hogy „ő mint szakértő bányász behatolt a szentírás tárnáinak titkos mélységeibe s úgy hozta napfényre az igazság színaranyát, drágaköveit.“ S mindamellett oly egyszerűek és világosak voltak prédikációi, hogy sokszor úgy látszott, *mintha csak a szöveget borító léplet lebbentené fel és távolítaná el*, a minek következtében az evangélium igazsága rögtön szembe-tünővé vált. Ezen igazi exegetika (írásmagyarázat), mely az úgynevezett *tudományos* (!) exegetikát*) szerfölött felülmulja, szinte fokozta szónoklatainak nagy hatását.

Mindezt tekintetbe véve bátran állítható, hogy Löhe nemcsak a múlt század, hanem egyáltalában minden idők keresztény hit-szónokainak legnagyobbjai sorában méltó helyet foglal el.

De nagy volt Löhe mint liturgus is. Kortársai sokat beszéltek Löhe liturgiájának fényességéről. Agendája és egyéb liturgiai művei tanuskodnak róla, hogy a liturgiai irodalmat nem csak ismerte, hanem a keresztény liturgia örökbecsű, az evangéliummal nem ellenkező részeit ismét visszaadta a luth. egyháznak, hogy az gyülekezeteinek építésére használhassa ismét e drága gyöngyöket. Agendája által széles körökben a liturgiai érzék és liturgiai rend újra feléledt. Löhe az imádság és áldozat embere volt. Liturgiai istentiszteletei — noha ő nem tudott énekelni s csak fennhangon mondta el a lelkészre eső liturgiai részt — nagy vonzerővel bírtak. Idegenből is sokan sereglettek Neuendettelsauba, hogy ezen liturgiai istentiszteleteken résztvehessenek.

*) Tudományos volt az ő exegetikája oly annyira, hogy sokszor, különösen diakonisszái előtti prédikációiban, egy egy eredeti görög vagy héber kifejezést is magyarázott.

Isteni adománya — charismája — azonban legszebben tündökölt mind személyes működése, mind iratai által a cura pastoralis terén. Mint gyülekezetének lelkipásztora ritka hatalmat gyakorolt a lelkek fölött. Ezen hatalmával párosult lelkiatyai szelidsége és az egyéniség különös lelki fogyatkozásának gondos orvoslása.

Gyülekezetének megrögzött bűnöseit valamint bűnbánó hiveit felkereste s mint jó pásztor az örökélet vizéhez vezette a szomjuhozókat. Betegeknél és haldoklóknál szokszor megfordult és a szentírás s az imádság elapadhatatlan forrásából táplálta a lelki vigasz nélkül sinylődőket.

Imádsága oly keresetlen s oly felemelő volt, hogy ellenségei leginkább attól féltek, míg hivei lesve lesték az imádság szavát. Nem volt az szőszaporítás és bőbeszédűség, hanem csak merités az örök élet vizének forrásából. Maga számára is sokszor meritett ebből a forrásból, mikor a szó szoros értelmében „be ment az ő belső szobájába és az ajtót bezárólva titkon imádkozott Istenhez“.

Mint egyházi író Löhe szintén a legjelentékenyebbek közé tartozik. Művei — s ki ne ismerné p. o. „Der evangelische Geistliche“ című gyönyörű művét — a lelkeszi, a lelkipásztori tapasztalatok talaján nőttek, fejlődtek s a gyakorlati szükségleteknek akarnak szolgálni. De ezen gyakorlati cél mellett majdnem mindig valamely nagyobb, ideális, *egyházi* háttért világítanak meg. Magától értetődik, hogy irataiban törhetetlenül ragaszkodik a lutheránus állásponthoz. Különösen kiemeli a luth. egyház két sarkpontját az *ígét* és a *kegyelmi eszközöket*. S ezek között az *uriszentvacso*ra gazdag és drága kincsét nagy becsében és jelentőségében számtalanszor méltatja.

Nagy volt Löhe teremtői és szervezői tehetsége. Ezen charismájának legfényesebb tanubizonyosága az általa teremtett intézetek, különösen diakonissza-intézete, a hol kezdettől fogva a diakonisszákat különféle hivatásuk szerint nevelte és képezte. Betegápolók, tanítónők, óvónők, hülyék-ápolói-nak helyes és egyszersmind gyakorlati nevelése végett szükségessé vált, hogy az anyaintézet mellett megfelelő mellékintézeteket létesítsen. S Löhe nem habozott sokáig, hanem Istenbe vetett hittel megteremtette a szükséges intézeteket. Nehéz gondok nehezettek sokszor vállaira. De jól ismerte ő Urát, segítőtjét, a kinek segedelmét oly sokszor tapasztalta. Legtöbbször csodálatos módon jött a várva-várt segítség. S ha kimaradni látszott, akkor mintegy isteni intésre írta egyik vagy másik művét s megjött a gondoktól való szabadulás. A diakonisszaintézet ügyében való fáradozásáért Löhe nem fogadott el soha semmiféle díjazást, de még adományt sem, hanem a munkán s életerején kívül csekély fizetéséből sokszor

még maga is áldozott érte. A diakonissza jelvényének tekintette az égő gyertyát, amely addig míg másoknak világít, önmagát megemészteti.*) S úgy látszik ez volt az ő *symboluma* is.

Csodálatraméltó széles látkörében mindig feltűntek új és nagy tervek, a melyek valósítására törekedett. Mindamellett még a legcsekélyebbre is kiterjedt gondos figyelme. Rendkívüli szépségérzete megadta alkotásainak a nemes és szép formát, mely még ellenségeit is érdeklődéssel eltöltötte, barátait pedig csodálattal és vonzalommal lelkesíté művei iránt! Löhe életének egy igen gyönyörű vonása az ő alázatos volta. Bármilyen törhetetlenül törekedett *luth. szigorú álláspontjának* érvényt szerezni, ép oly módon tisztelte mások p. o. a reformátusok *meggyőződését*. Tévedéseit, mikor akár maga belátta, akár mások által azokról meggyőzetett, nem restelte bevallani. Sőt annyira ment az igazság és alázatosság gyakorlásában, hogy tévedéseit és hibáit sokszor olyanok előtt is bevallotta, akik ezen vallomását sem eléggé megbírálni, sem méltányolni nem tudták. Bocsánatot kérni azoktól, a kiket csak valamiképpen megbántott, nem esett nehezére. Ismeretes dolog, hogy Löhe a magán gyónást, — a melynek sirásója a racionalizmus volt, — az ágostai hitvallás XI. cikke alapján szigoruan követelte s ismét be is vezette gyülekezetében. Mielőtt azonban meghallgatta a magángyónásokat, ő maga gyónt privátim, önmagát szigoruan megbírálva és megalázva Megváltója Ura előtt, hogy annál alkalmasabb eszköz legyen az Ur kezében, hogy a reá bizott lelkeket fölemelje, megvigasztalja vagy ha kellett szigoruan figyelmeztesse vétkeik örvényére, melybe a sátán által sodortatnak, ha bűneiket meg nem bánva, bűneiktől fel nem oldozva meg nem térnek a kegyelem istenéhez.

Löhe ritka tehetségekkel megáldott és páratlan hűséggel működő egyházi férfi volt, aki oly időben, midőn az egyházban a nagy és magasztos eszméket ezren meg ezren megvetették — az evangéliumi hitet mind tettekben, mind szavakban hatalmasan hirdette. Az evang. luth. egyház, a melynek ő disze, fénye volt, soha meg nem feledkezhet róla.

Hiányoznék Löhe életéből azonban egy igen jellemző rész, ha ki nem terjeszkednénk az ő családi életére is. Löhe neje, a

*) Gyönyörű párbeszédben fejtegeti s ajánlja ezen jelvényt diakonisszáinak: »Was will ich? Dienen will ich? Wem will ich dienen? Dem Herrn in seinen Elenden und Armen. Und was ist mein Lohn? Ich diene weder um Lohn noch um Dank, sondern aus Dank und Liebe. Mein Lohn ist, dass ich dienen darf. Und wenn ich dabei umkomme? Komme ich um, so komme ich um, sprach Esther, die doch Ihn nicht kannte, dem zu Liebe ich umkäme und der mich nicht umkommen lässt. Und wenn ich dabei alt werde? So wird mein Herz grünen wie ein Palmbaum und der Herr wird mich sättigen mit Gnade und Erbarmen. Ich gehe mit Frieden und Sorge nichts.«

mint már említettük Andrae Ilona volt, ki egy frankfurti előkelő családból származott. A fiatal nőre nehéz feladat várt Neuen-dettelsauban, hogy mint falusi papné hivatásának megfeleljen. De nemes és előkelő lényének férje iránti hő szeretete csakhamar legyőzött minden akadályt, minden ellenszenvet, melylyel eleinte egy ideig küzdenie kellett, míg a falusi viszonyok szokatlanok voltak előtte. De alig mult el egy év s férje, a ki nagy igényeket támasztott a papné hivatása iránt, bámolni kezdte, nejének falusi gyülekezetének hiveivel való mintegy lelkipásztornéi bánásmódját. Férjével versenyzett az alázatosságban, a szelidségben és a hithűségben. Az istentiszteletek látogatásában előkép-ként tündökölt; vasárnaponként rendszeren kétszer, sőt háromszor látogatta az istentiszteleteket. Ha tehette, férjét a filiákba is kísérte, a hová rendszeren az anyagyülekezetből többek kíséretében zarándokoltak. Örömet ment el férjével a betegekhez, árvákhoz, özvegyekhez. S míg férje azokat az örök élet kenyerével táplálta, ő sokszor testi táplálékról, meleg ruháról stb. gondoskodott. Az otthont oly vonzóvá tette, hogy szegény és gazdag, nők és hajadonok nagy örömmel fordultak meg a paplakon. Nemcsak a boldog, hanem a szomorú napokon is megtalálták a fiatal papné őszinte és keresetlen részvételében ama gyöngéd lelki megnyugvást, a melynek érzeténél valamit sejtettek a tanítványok boldogságából, kik mesterükhöz így szólottak: „Jó itt lennünk.“ Ily családi boldogság ölében talált Löhe mindig új erőt és örömet nehéz hivatásának, magasztos munkájának elvégzéséhez s ádáz ellenségeivel való nehéz küzdelmeinek megharcolásához. Roppant nagy elfoglaltsága dacára szívesen szakított magának felesége és gyermekei számára — kik négyen voltak — egy-egy órát. „Gyermekeimmel egy órát játszani, családomnak egy kevés időt szentelni, az istennek ép oly tetsző dolog — irta egyszer barátjának — mintha azt az órát az Isten igéjének tanulmányozásával tölténém.“ Barátai nem egyszer összehasonlították Löhe házasságát Lutherével, csak hogy Löhe házassága igen rövid ideig, mindössze 6 évig tartott. Már 1843-ban meghalt 24 éves korában hön szeretett hitvese. Halála nehéz sebet ejtett férjének szívéen, mely élete végéig be nem hegedt. Sokat küzdött a hatalmas férfi lelke — a mint naplójából kitűnik — míg odáig jutott, hogy fájdalomának súlyát az Isten iránti engedelmisséggel és akaratában való megnyugvással elviselhette. Édes anyjának és barátainak unoszolásai, hogy tekintettel 4 árva gyermekére ismét megházasodjék, hiába valók voltak.

Fentebb már ismételten említettük Löhe küzdelmeit. Neuen-dettelsauban is kijutott az ellenségeskedésből és a gyűlölködésből bőséges osztályrésze. Szálka volt ő a hitetlenek szemében

mindenütt, a hol csak megfordult. Mikor gyülekezetében az egyházi fegyelmet a nagy többség helyeslése mellett szigorította, olyanok is találkoztak, kik az ó ember szabadságának korlátozása ellen felszóltak, őt hevesen megtámadták s egész élete végéig, a hol csak teheték, ellene dolgoztak, rágalmazták, kicsinyítették, üldözték. Kapóra jött ellenségeinek egy eset, a melynek alkalmával Löhe inkább lelkiismeretére, mint sem a törvény betűjére hallgatott. U. i. gyülekezetének egy hive, ki első feleségétől törvényesen elvált, egy másik nővel 10 évig vadházasságban élt, akire ráunván két gyermekével otthagya s egy harmadikkal akart egybekelni. Mikor Löhétől az esketést kérte, ő ezt kereken megtagadta. Erre panaszt emeltek ellene ellenségei egyházi főnátóságánál. A törvény betűje ellenségei mellett szólt, jogosan követelheték ezt az esketést. Löhe utasított is az esketés végzésére, de ő inkább hallgatott Isten ígéjére s lelkiismeretének szavára. S mivel mégsem akarta ezen házasságtörőt megesketni, hivatalától fel lett fügeszve. Ez időben, különösen, mivel egyházi hatósága részről nem tapasztalta azt a méltányosságot, a melyet várt, sokat foglalkozott azzal a gondolattal, hogy kilép a bajor országos evang. luth. egyház kötelékéből s szabad luth. egyházat alapít Bajorországban. Hogy ezen lépést, amely nem csekély veszedelmet hozhatott volna a bajor ev. luth. egyházra, nem *tette* meg, különösen az erlangeni egyetem theol. tanárai közbevetésének érdeme. Volt azonkívül még számos eset, a melyekkel Löhe ellenségei nemcsak gyülekezetében, hanem az egész bajorországi egyházban mindenütt szították ellene az ellenségeskedést. Tele lármázták különösen a liberális és racionalista ujságokat. Hisz ez utóbbi irány hivei és lapjai mindig nagy mesterek voltak a lármakeltés művében, ocsmány módon mindenféle gyanuskodással és rágalmazással neki rontva a hithű irány képviselőinek. Maguk is tudják, hogy kevesen veszik komolyan kiabálásukat, a melynek hátterében mindig valami piszkos önérdék vagy a legrútabb irigység rejlik, de azt is tudják, semper aliquid haeret. S ha egyebet nem érnek el, a lármára, a vészharang megkondítására, legalább a vezetők ijednek meg s megijedt embert ha mindjárt vezér vagy vezető is, könnyű félrevezetni. De az Isten ígéjének örök szikláján álló hithős, ki Luther példáján tanult egyedül Isten kegyelmére támaszkodni s Istenért munkálkodni és harcolni, nem ijedt meg a világ lármájától. Hiába zaklatták Löhét a gyűlölködés ezer nemével, ő törhetetlenül meg maradt álláspontján. Nagy vigasztalására szolgált ilyenkor, ha barátai, kik jóval számosabbak voltak ellenségeinél és pedig nemcsak Bajorországban, hanem Mecklenburgban, Poroszországban, Hessen-Nassauban, Szászországban sőt Amerikában is, szeretetük és ragaszkodásuk igaz

őszinte voltával bátorították és buzdították kitartásra. Ilyenkor meggyőződött a luth. egyház igazi ökumenitásáról.

Leginkább bántotta őt, hogy régi betegsége szívbaja sokszor akadályozta munkájában. S ezen betegség vetett véget munka és fáradság teljes életének. 1872. január 2-án 63 éves korában mehetett be Urának e hűséges szolgája a vágyva vágyott nyugalomba, melyről oly gyönyörűen szolt és a melyre sokakat előkészített. Január 5-én minden pompa és dicsőítés nélkül lön eltemetve. Sirját egyszerű, de szép márványkereszt díszíti, a melyen nevén kívül még ez a felirat díszlik: „*Hiszem a szentek egységét, bűnök bocsánatát, testnek feltámadását és az örökéletet*“. Neve kitörölhetetlen betűkkel van beírva a luth. egyház történetébe. Nevét hirdetik az általa megteremtett intézetek ércnél maradandóbb örök időkre szóló emléke.

Löhe halála után Meyer Frigyes lelkész vezetésére bízták a neuendettelsai intézeteket, ki mint az alapító méltó utódja, annak szellemében és erejében tovább fejlesztette e virágzó intézeteket. Az ő idejében épült egyebek között az intézet szép gótstylú temploma. Meyernek 1891-ben bekövetkezett halála után Bezzel lelkész lépett az ő helyére, ki nagy lelkiismerettel és hűséggel értékesíti tehetségeit az intézetek javára. Gondos vezetése alatt újabb meg újabb munkatér nyílik a neuendettelsai diakonisszák számára, a kiknek száma jelenleg már meghaladja a hatszázat (600). Ezeknek azonban csak egy része működik a neuendettelsai különféle intézetekben, u. m. a *diakonissza anyaházban, a leánynevelőben, a kórházban, a javítóintézetben, a hülyék intézetében stb.* A többiek 78 *külállomáson* fáradoznak betegápolással, gyermekneveléssel és egyéb nagy áldásthozó humánus foglalkozással. Mindenekben pedig hála fejében annak az Úrnak szolgálnak, a ki minket nem arannyal, sem ezüsttel, hanem drága vérével megváltott s akinek hálánkat szeretetteljes munkássággal leróni, evang. luth. kereszténynek legnagyobb öröme és boldogsága.

(Vége.)

Egy komoly szó.

Fellépett a pestis! E hir hallatára félelem és rettegés fogja el az embereket. Minden óviintézkedés megtörténik az áldozatok elkülönítésére, a fertőzés és ragály tovaterjedésének meggátlására, annál nagyobb mértékben, minél közelebb van a veszély hozzánk.

Egy ragály azonban köztünk van, nem kis idő, hanem évtizedek, évszázadok óta, amely nem titokban, hanem nyíltan és szabadon szedi áldozatait és ezek száma évenként nagyobb, mint amennyit a pestis vagy cholera egyszeri fellépéssel bármikor követelt. Minden ragály bizonyos idő múlva megszűnik ismét; ez azonban állandóan köztünk van, mind nagyobb mérveket ölt s mind veszélyesebb lesz. S mégis mekkora vakságot, nemtörődömséget, közönyt és tétlenséget tapasztalunk ez óriási veszélylél szemben! A cholera, pestis és egyéb ragályok meggátolására és megsemmisítésére szigorú törvényeink és rendszabályaink vannak, ezt azonban az állam pártfogolja és a társadalom melegen ápolja.

Szeretve tisztelt olvasó! nem ismernéd e ragályt? hisz uton utfélen, naponként láthatod áldozatait! *Népünknek, nemzetünknek, az egész emberiségnek e legnagyobb ellensége a szeszes italok élvezetében való mértéktelenség.* Kiinondhatatlan nagy az erkölcsi, szellemi és anyagi kár és veszteség, amelyet ez okoz, olyannyira, hogy komolyan gondolkodó és népét, nemzetét s embertársát szerető ember kell, hogy felvesse a kérdést: mi lesz velünk, ha továbbra is tétlenül állunk e nagy ellenséggel szemben?

Ha az alkoholizmusról van szó, közülünk a legtöbb semmit sem, vagy sokatmondó mosolylyal vagy fogékonytalan és tehetetlen vállvonogatással felel. Ez bizonyára onnét van, mivel nem ismerjük az általa okozott kárt s veszteséget a maga teljességében. „Semmi sem kelti a lelkiismeretet inkább, mint az ismeret.“ Azért hadd álljon itt néhány statisztikai adat. Az egyszerű számok talán szivhez szólóbbak, mint a legékesebb beszéd s felszólítás.

Hivatalos jelentés szerint az 1845. évtől az 1855. évig terjedő időszakban Észak-Amerikában 300.000 ember halt meg iszákosság következtében, a kik közel 1.000.000 árvát hagytak hátra, és 100.000-nél többen hasonló okból kórházakban nyertek felvételt. 1864-ben Angolországban 60.000 ember halt meg illetőleg pusztult el iszákosság következtében, Poroszországban pedig az alkoholra mint okra visszavezettetett 1876-ban: gyilkosságnál 46%, emberölésnél 63%, rablásnál 68%, lopásnál 51%, sikkasztásnál 74%, hamis eskünél 26%, gyújtogatásnál 47% és erőszaknál (Notzucht) 60%. — És egész Németországban az ugyanezen okból előforduló évi balesetek (átlagos) száma 1300, az öngyilkosoké 1600, tébolydába kerül 30.000, a szegényápoladék felvesznek 32.000, a bíróilag elmarasztaltak száma pedig közel 200.000. Sajnos, hogy a hazai viszonyokat feltűntető ily statisztikai kimutatást nem közölhetek. Közlök helyette mást. A múlt 1905. évben elfogyasztottunk: pálinkát 187.000.000, sört 35.500.000, és bort 175.000.000 korona értékben, összesen tehát 397 $\frac{1}{2}$ millió kor. értékű szeszes italt! — a hivatalos

statisztiikai kimutatás szerint. — Gondolja ezek után valaki, hogy az alkohol okozta nagy anyagi s erkölcsi kárt illetőleg nálunk kedvezőbbek a viszonyok, mint a fentebb említett államokban, a hol már évtizedek óta nem egy, hanem 2—3 sőt több egyesület nagy sikerrel küzd a szeszes italok élvezetében való mértékletlenség és visszaélés ellen?!

És a fenti sokatmondó számok korántsem mondanak mindent!

Ha kimutathatók számokkal, hogy mennyire szenved különösen ami egyházi életünk az alkohol következtében; ha kifejezhetőek számokkal, hogy ama sok jó magból, amely templomban s iskolában fogékony talajra esik, mennyi sodortatik el a szeszes italok árjától; ha megszámlálhatók, hogy hány fiatal ember romlik el a korai korcsmázástól, hogy hányan vesznek el vallási ideáljukat s mennek erkölcsileg tönkre; ha megszámlálhatók, hogy hány házaspár élete e miatt egy rövidebb vagy hosszabb szenvedés története, amelyben az egyes fejezetek címei körülbelül ezek: családi viszály, a férj brutalitása, elhanyagolt gyermekek, munkakerülés és munkaképtelenség, erkölcsi, anyagi és testi romlás; ha ismernők továbbá az államnak anyagi kárát, amelyet az alkoholizmus okoz börtönök, fog- s fegyházak, kór- és lelencházak, tébolydák, szanatoriumok és szegényápolók felállítására s fenntartására által, rettenetes kép tárulna fel szemünk előtt.

Mit csináljunk e veszedelemmel szemben ennek megakasztására s csökkentésére?

Szervezkedjünk. Alakítsunk egyesületet a szeszes italok élvezetében való mértékletlenség és visszaélés ellen. Ez egyesület mutassa ki az alkoholizmus okozta rengeteg anyagi és erkölcsi veszteséget s világosítsa fel tudományos és népies előadásokkal, felolvasásokkal és iratokkal társadalmunk intelligens s nem intelligens részét.*)

Böhm Richárd.

(Folytatása következik.)

A Lipcsei Misszióról.

(A tanulók földje és népe.)

A tanulók lakta föld a hatalmas háromszög alakú keletindiai félsziget déli csúcsán terül el és pedig annak szélesebb, a bengáli tengeröböl felé néző keleti felén és Ceylon szigetnek éjszaki részén: éjszakra körülbelül Madrász városáig, keleten és délen a tengerig, nyugaton a Nyugati-Ghats hegyláncolatáig terjed. Hegyei közül említendőek a *Palni*-hegyek, Madura városától éj-

*) Mindezt az alakulófélben lévő országos ágost. h. evang. belmissziói egyesület is felvehetné programmjába. *Szerkesztő.*

szaknyugatra, melyekben 7—8 ezer lánnyi magasságban *Kodaikanal**) nevű helység fekszik, hol a mi lipcsei missziónáriusainknak is üdülőhelye van, kik ezidén „jubileumi templomnak“ alapját rakták le ott, melynek költségeit leginkább a maguk körében való gyűjtéssel akarják előteremteni. Folyói közül legnevezetesebb a hatalmas *Kaveri*, mely a tamul földet két egyenlő részre osztja. Jelentősége az országra nézve ugyanaz, mint a Nilusnak Egyiptomra nézve, mert az éjszakkéleti monszunnak novemberi esőözönein kívül már júniusban a délnyugati monszunnak áldásos áramait is hozza a nyugati Ghatsból. Tritschinopoli körül óriási kötöltés segítségével feltartják iszapos vizét s azután kiterjedt csatornahálózatba vezetik. A Kaveritől megöntözött delta „Délindia rizskamarájának“ nevét viseli, hol kedvező esetben évenként két, sőt három aratás is lehetséges. Világoszöld rizsföldek váltakoznak rajta buja banán- vagy cukornád-ültetvényekkel és a kokuszpálma s a kenyérfa sötét ligeteivel. Az ország egyéb részeiben nagy tavak vagy kutak segítségével igyekeznek a föld megművelésére szükséges vizet beszerezni, a mi fárasztó meritő munkát követel. Igen sok a műveletlen terület is mely vagy dsunglé vagy csak tüskékkel és kaktuszokkal van borítva.

Miután az angolok, francia s egyéb versenytársaikkal való hosszú küzdelmek után a 18. század második felében Délindianak uraivá lettek, a tamulok földjét 9 tartományra osztották, melyek éjszakkelletről délfelé haladva, a következők:

1. *Éjszaki Arkot*, fővárosa s az angol hatóságok székhelye Tschittur.

2. Tőle keletre van *Szengelpat*, a legszegényebb tartomány a nagykiterjedésű *Madrasz* székhelylyel, mely egyuttal egész Délindianak legnagyobb városa: lakosainak száma meghaladja a félmilliót, köztük vagy 80 ezer muhammedánus és vagy 50 ezer keresztény, a többi pogány; a keresztény lakosság egy negyede protestáns, kik közül közel ezer lélek a mi misszióinkhoz tartozik.

3. *Déli Arkot* Kudelur fővárossal.

4. *Tandschaur*, vízben leginkább bővelkedő s ennél fogva a legtermékenyebb és legnépesebb tartomány is, melynek 6025 helységében harmadfél millió lélek lakik. Az ind pogányság itt igen ki van fejlődve: sűrűn találni az országban kisebb-nagyobb pogánytemplomokat (számuk 2874) s a búcsújárók számára való pihenőházakat. *Kumbakonam* városának egymagának 24 pogánytemploma van; egyéb nevezetes helyei még: *Trankebár* mint a

*) E név jelentése: „forrás (kodai) lehűtése (kanal)“, minek joggal hívják, mert az ind alföld 45—50 R^o.nyi árnyékban való nyári hőségével szemben itt körülbelül csak félakkora hőség van.

lutheri misszióknak Bethlehemi, *Póreiar* és *Majaweram* népes és nevezetes missziói állomásokkal és *Tandschaur* városa, hol a hírneves Schwartz Keresztély van eltemetve.

5. *Madura* hasonló nevű fővárossal, mely Délindianának máig is legszebb városa. *Madura* városa a svéd diócézishez tartozik.

6. *Tinneweli*, a legdélibb tartomány, *Tinneweli* és *Palamkottah* főhelyekkel. Lakosainak tulnyomó része u. n. *sanar*, kik főleg a palmyrapálma tenyésztéséből élnek.

7. *Tritschinopoli* hasonló nevű fővárossal a *Kaveri* mellett.

8. Éjszaknyugatra van tőle *Salem* tartomány, mely hegyes vidék. Főmissziói állomásunk benne *Jerkad*.

9. *Tritschinopoli* és *Salemtől* nyugatra fekszik *Koimbatur*, szintén hegyes vidék. Nevezetes helyei *Koimbatur*, *Irod* és *Pollatschi*, hol egy-egy lipcsei misszionárius is székel.

Ez utóbbi három tartomány már az ország belsejében fekszik. *Tandschaur*, *Madura* és *Tritschinopoli* között terül el *Tondaman*-ország, egy bennszülött radschának kicsiny királysága, melynek nagysága 1300 angol négyzetmérföld s lakosainak száma 400 ezer. Fővárosa *Pudukotei*, mely szintén lipcsei misszióknak svéd diócéziséhez tartozik.

Az egész tamul föld kiterjedése körülbelül 1600 német négyzetmérföld; lakosainak száma 16 millió.

A mai tamulok népe 3 különböző népfajnak vegyülékéből származott. Ezek: az *öslakó feketebőrű népfaj*, melynek maradványai a hegyek miveletlen s vad törzsei s az alföld mezei munkásai, az u. n. *páriak* s más a későbbi bevándorlóktól leigázott és szolgálai állapotba vetett osztályok. Ezek mellett vannak másodsorban a nép gerincét képező *tulajdonképeni tamulok*, dravida eredetű, szintén sötétszínű s éjszokról bevándorlott népfaj, kitől a mai *szudrák**) osztálya, azaz a kisebb földbirtokosok, szabad parasztok, iparosok és kereskedők származnak. Végül szintén éjszokról jött egy *árja* vagy *indogermán* származású népfaj s a többieket legyőzve Kr. e. 2000 körül telepedett le Délindianában is; utódjaik a világosabb bőrszínű és finomabb arcvonásaik által valamennyi tamul közül kitűnő *brahmánok*, a papok és tudósok osztálya.

Ezen különböző népfajok mély hatást gyakoroltak egymásra: a dravidák v. tamulok az árjaktól a brahmán vallást és kulturát vették át, viszont az árja brahmánok ősi nyelvüket, a szanszkritot, melyekben szent könyveik, a védák vannak írva, legalább a mindennapi életben föladták s a tamul nyelvet beszélik épúgy

*) Tamul földön a dravidafajú szudrák léptek az árja ksatriják (harcosok) és vajsziák (iparosok s földművelők) kaszija helyébe és jogaiba. Különböznél a misszióra oly fontos tamul kasztrendszerrel önálló cikket akarunk közölni.

mint ama fekete őslakók. De vallási téren is hatottak a dravidák és az őslakók a brahmanizmusra, mely sok elemet vett át tőlük. Így az egész mindenséget átható, személytelen és láthatatlan szellem, a „*Brahma*” tisztelete helyébe a számtalan pogány istenek s istennőkön kívül mindenütt *Sziva* és *Vischnu* főistenek tisztelete lépett. Amannak, a tulajdonképeni tamul nemzeti istennek hívei mint ismertető jelt fehér hamuval rajzolt 3 vízszintes vonást viselnek homlokukon, a vischnuiták pedig 3 függőleges és szigonyalakban rajzolt vonást, melyek közül a középső piros, a két szélső fehér. A brahmaizmus mellett, illetve azzal *vegyülve* az őslakók *démonkultusza* is gyakori, különösen az alsóbb néposztályok között. *Buddha* tana is hatással volt a tamul népszellemre s benne ama moráлизáló s oktató irányt teremtette meg, melynek klasszikus kifejezése a „*Kural*” című gnómius költemény; ezt 1856-ban D. Graul, lipcsei missziói igazgató, a tamul nyelv és irodalom kitűnő ismerője német nyelvre is lefordította.

A tanulok *nyelve* sok kifejezést ugyan az árja szanszkritből kölcsönzött, különösen absztrakt fogalmak számára, de azért grammatikai tekintetben az összes dravida nyelvek közül*) leginkább őrizte meg amattól való függetlenségét. Ahhoz értő misszionáriusaink egybehangzó ítélete szerint pontos és szabályszerű alaképzés, szép symmetria, logikus mondatfűzés és mindenekelőtt *rhythmicus hangzás* jellemzi. Ez utóbbi sajátosságánál fogva a bennszülött lelkészek sokszor *énekelve* mondják el prédikációikat, a mikor úgy keresztény testvéreikre, mint pogány honfitársaikra a legnagyobb hatást szokták elérni. *Irodalmuk* leginkább szanszkrit művek fordítása, de vannak eredeti műveik is. Költőik közül említendő a páriak osztályából származott *Tirwalluwer*, a „*Kural*” szerzője. Természetes, hogy a keresztény misszió is fejlesztette a tamul nyelvet és irodalmat, nevezetesen a lutheri misszió, melynek első misszionáriusa, Ziegenbalg lefordította már az egész újtestamentomot (1708—1711) s az ótestamentom történeti könyveit a Birák Könyveig, Graul pedig Indiában való tartózkodása alatt (1849 végétől 1852 októberéig) philosophiai, mythologiai, morális stb. tartalmu számszerint 226 tamul művet gyűjtött össze és négy kötetes »Bibliotheca Tamulica“-jában az eredeti nyelven is kiadott *Kuralon* kívül a „*Kaivaljanavanita*”**) című, a vedanta-philosophiát tárgyaló tankölteményt is kiadta angolnyelvű magyarázó jegyzetekkel együtt. Sőt egy hírneves keresztény tamul mesterdalnok *Wedanájachen* is a lutheri misszió *köréből* került

*) Ezek közé tartozik a többi között Délindióban a 20 milliónyi *teluguk* nyelve, kik közt tudvalevőleg a lutheránus Hermannsburg is misszionál.

**) Megjelent 1855-ben Lipcsében; nagy becsét a tudós indologus *Müller Miksa* is elismerte.

ki, kinek egyházi énekei máig is közszájon forognak a tanul földön.

Ha még végül a tanulok *szellemi képességeit* vizsgáljuk, azt találjuk, hogy különösen a magasabb- s középosztályúak fel vannak ruházva gazdag értelmi tehetséggel, mély kedélytel, kitünő emlékező tehetséggel s mindenféle mesterség és iparhoz való ügyességgel, valamint minden új tevékenységre való indítás iránti élénk fogékonysággal. Azonban nem hiányoznak az *árnyékoldalok* sem, mint: jellembeli gyengeség, a hazugságra és kéjelgésre való hajlam, szintugy a henyeség, hol külső kényszer nem hajtja a munkára, állhatatlanság, a személyes bátorság, a vállalkozási szellem és közérzület hiánya. Fontos a misszióra nézve, hogy a tanulok minden más indiai népnél mozgékonyabbak és vándorlást kedvelőbbek s azért idegen befolyásnak is inkább engednek. Hozzájárul, hogy az egész ország jó utak, posták és távirók által nemcsak általában a forgalom számára, hanem különösen a misszióknak is meg van nyitva, nevezetesen 1858 óta, midőn az angol korona vette át a *misszióellenes* Keletindiai Kereskedelmi Társaságtól az országot.

Mindennek folyománya, hogy a keresztény misszió a tanul nép között ugy terjedelem mint mélység tekintetében oly eredményeket ért el, mint kevés más működési tereken s hogy épen e nép megtérítéséhez fűződnek a legszebb remények a 200 millió lélekkel biró India krisztianizálására nézve, a miért lipcsei misszióknak is az ezen nép közti hittérítői munka képezi főgondját s erre koncentrálja mindenféle csábítások, sőt gáncsok dacára erejének legjavát.

Z. J.

Egyházi szemle.

Belföld.

— II. Rákóczy Ferenc, Thököly Imre és bujdosó társaik pormaradványát diadalmenetben hozták haza a távoli idegenből, hogy a honi földben nyerjenek végső nyughelyet. Óriási temetési menetté alakult az egész ország s az ünnep méltóságát nem zavarta visszás hang. Az egyházak egymással versenyeztek, a nagy férfiak emlékének dicsőítésében, kik „Istenért és szabadságért“ szálltak sikra; de az ünnep Rákóczyra vonatkozó részén ezuttal tüntetőleg a katolikus egyház igyekezett vezetni. A napilapok kivétel nélkül nem csak hasábot, de ugyszólván egész számokat szenteltek az esemény jelentőségének méltatására s így alig maradt valaki az országban, ki tudomást nem vett volna, ama nagynevű hazafiak dicső tetteiről s emlékéiről, valamint felkent királyunk jószágáról, ki a hősök porhüvelyének hazaszállítását

lehetővé tette. Mily szép, mily magasztos napok voltak ezek! Valóban így kell, hogy ünnepelje egy ország nagyjait!! De — ha Rákóczy protestáns maradt volna s nem került volna s neuhausi jezsuitákhoz, kik katolikussá nevelték: vajon akkor is oly egységes lett volna-e ünneplésünk? Május 20-án egy nem kevésbé nagy férfi, Bocskay István emlékének szenteltünk ünnepet. Hol volt akkor a katolikus egyház, a politikai világ, hol voltak napilapjaink, melyek egy vezércikket is csak alig hogy szenteltek az eseménynek. Ime, a katolikus és protestáns hazafiság közt mindég szembetűnő különbség: Mi a haza igazi nagyjainak *feltétlenül* megadjuk a megfelelő tiszteletet; a katolikus egyház félreáll, ha az illető nagy hazafi — protestáns.

— **Magyarhoni ág. h. ev. egyházunk két belmissziói egyesülete**, a Luther-Társaság és az e. e. e. Gyámintézet, ez évi vándorgyűlését szept. hó 22. s 23-án Pozsonyban tartotta meg, a hova őket a pozsonyi ev. egyházközség 300 éves közjogi fennállásának évfordulója alkalmából meghívta. Az első napon a Luther-Társaság évi közgyűlése után este 6—8 óra között a nagy templomban igen fényes, minden tekintetben sikerült Luther-ünnepély tartatott, amelynek kiemelkedő pontjai Dr. Láng Lajos, Dr. Zsilinszky Mihály s Löw Fülöp lelkész beszédei voltak. Első a pozsonyi ev. egyház 300 éves történetét világította meg, a második szónok Bocskay érdemeit ecsetelte remek vonásokban, Löw meg a Luther-Társaság lényegéről s céljáról mondott nagyhatású német beszédet.

A másnapon lefolyt egyetemes gyámintézeti közgyűlést magyar, német és tót isteni tisztelet előzte meg, a melyeken Pröhle Henrik, Scholtz Ödön s Trsztyénszky Ferenc mondtak ünnepi beszédet. A befolyt offertorium 586 koronát tett ki.

Az isteni tisztelet végeztével következett a Bél Mátyás-utcában az egyik paplak falába illesztett Rázga-emléktábla leleplezése. Az alkalmi beszédet itt Prónay Dezső báró tartotta, amelyben kiemelte Rázga érdemeit, méltatva annak hazafiasságát, igazságszeretetét, kötelességtudását és ritka önzetlenségét.

Ezen ünnepély lefolyása után kezdetét vette az e. e. e. gyámintézet közgyűlése, amelynek kiemelkedett pontjai: Gyurátz Ferenc püspök megnyitó beszéde s ennek kapcsolatában tett indítványa, hogy *alakítsunk Budapest központtal „Róth Teleky Johanna“ neve alatt egy az egész országra kiterjedő ág. h. ev. nőegyesületet, mely gondoszásába venné az apátlan s anyátlan árvákat, azokat neveltené s az ő célszerű alkalmaztatásukról, elhelyezésükről evangéliumi szeretettel gondoskodnék.*)*

— **A lelkész és tanító közti jó viszony fentartása és ápolása** elsődrendű egyházi és iskolai érdek s ezen jó viszony lazítása, nemcsak a lelkészi és tanítói kar, hanem az egyház és iskola érdekeit is veszélyezteti. Sajnálattal tapasztaljuk, hogy az „Evangélikus Népiskola“ című „nevelés- és oktatásügyi“ folyóiratban, újabb időben a kelletténél nagyobb tért foglalnak el az olyan cikkek, melyek nem a nevelés és oktatás kérdésével, nem is a tanítók ügyével, hanem a lelkészek ügyével, sőt egyes lelkészek személyével foglalkoz-

*) Ugy a Luthertársaság mint a Gyámintézet közgyűlésének egyes határozataira különben a legközelebbi számokban még visszatérünk. *Szerkesztő.*

nak. És pedig nem mindég megfelelő hangon. Újabban például az a kérdés van szőnyegen, vajon helyettesítse-e a tanító a lelkész szükség esetén a szószéken? Eltekintve attól, hogy különösen faluhelyen a lelkész és tanító teljesen egymásra vannak utalva, úgy hogy szükség esetén a tanítónak ép oly szívesen kell helyettesíteni a lelkészt a szószéken, mint a lelkésznek a tanítót az iskolában: az egyházi szónoklás joga az *evangelikus* tanító legszebb jogai közé tartozik s végtelenül elszomorító, hogy egyáltalán kérdés tárgya lehet vajon teljesítse-e a tanító ezen rendszerint hiványilag is előirt kötelességét, vagy nem? Hivatása magaslatán álló lelkész ugyis csak a legnagyobb szükség esetén fogja az iskolában eléggé elfoglalt tanító kíségetését igénybe venni, annyival inkább, mivel a tanítónak elmondás végett átadott beszédért a felelőség ugyis mindig a lelkészé illeti. S ha elvétele akadna lelkész, aki kényelemszeretetből túlsokszor venné igénybe a tanító helyettesítését, úgy e miatt nem szabad mindjárt a régi gyakorlat által is megszentelt intézmény lerombolására törni, hanem az egyházi alkotmány által előirt helyen kell a baj megszüntetését eszközölni. — De ezen kérdés feszegetésénél még visszatetszőbb az a hang, melyen néha egyes lelkészek, talán nem is mindég jól felfogott nyilatkozata, vagy éppen félreértett tette kerül tárgyalás alá. Nézetünk szerint az ilyen ügyek, még ha néha tényleg előfordulnak is, nem tartoznak egy nevelésügyi lapba s a nagy nyilvánosság elé. S amellet céljukat is tévesztik, mert a legtöbb esetben nem hogy használnának, hanem elmérgesítik a dolgot s igen alkalmasak a testvéri egyetértés és kölcsönös bizalom és tisztelet aláadására és megzavarására. De hová is vezetne, ha a szorosabb értelemben vett „*egyházi*“ lapokban meg a lelkészek kezdenének a tanítók ügyeivel foglalkozni? Erre tudunkkal még nem volt eset. Ne is legyen! Igen kérjük az általunk igen nagyon becsült „*Evang. Népiskola*“ mélyen tisztelt szerkesztőjét, korlátozza az ilyen a lelkészek és tanítók közti bizalom és jó viszony megzavarására alkalmas kérdések felvetését és cikkek közlését. Legyen ez a nagyhivatásu lap igazán „*nevelés- és oktatásügyi folyóirat*“, melyet tanító és lelkész egyaránt szívesen vesz kezébe s élvezettel és haszonnal olvas.

— **A VI. Katholikus nagygyűlés**, mely szept. 22-én s a következő napokon Budapesten folyt le, ismét a klerikalizmusz nagy-szerű felvonulásává s imponáns tüntetésévé alakult. Emelte a demonstráció jelentőségét, hogy azon ezzal először két aktív miniszter is közreműködött, és pedig gróf Zichy Aladár Ófelsége személye körüli miniszter, ki egyuttal a klerikalís néppárt elnöke és gróf Apponyi Albert vallás és közoktatásügyi miniszter ki a magát liberálisnak valló függetlenségi és negyvennyolcas párt tagja. Nem lehet e megjelenést a protestáns miniszterek és politikusok egyházi szereplésével összehasonlítani, mivel azok mint egyházi tisztviselők a protestáns egyház közigazgatási vagy vallásirodalmi gyűlésein, kizárólag egyházi érdekből működnek közre; ezen mi gyűléseinkről ki van zárva a politika. Ellenben a katolikus nagygyűlés mint Németországon a centrum, ugyanálunk a katolikus néppárt, tehát, egy exclusiv felekezeti alapon álló politikai párt parádéja és toborzója. Ezenkívül ezen nagygyűlés uralkodó planétája az ország *rekatholizálásának eszméje* volt,

ami nem képzelhető el a többi egyházak sérelmé s így egy újabb s következményeiben beláthatatlan vallási küzdelem nélkül. — Így itélve meg a dolgot, az idők jelét kell látnunk benne, ha az ilyen tüntetéseken miniszterek játszzák ugyszólván a főszerepet, kiknek pedig nem volna szabad magukat ily irányban exponálniok. — Egyébként nem tagadható, hogy ez a nagygyűlés is magas színvonalon állott s kivált a korunkat domináló szociális kérdéseket illetőleg nem egy nagyjelentőségű eszmét szellőztetett. Ezen a téren, a felekezeti exclusivitás levetközése esetén, bizonyos határig még az együttműködés sem volna lehetetlen. Egyet mindenesetre tanulhatunk e nagygyűlésektől: a kitűnő rendezést, aminek biztos következménye a hatás. Nálunk rendszerint éppen ez hiányzik. . . .

Külföld.

— **Az aethiopok mozgalma Délafrikában** egyre nagyobb mérvet ölt s kényszeríteni fogja az érdekelt hatalmakat, hogy behatóan foglalkozzanak vele. Még négy évvel ezelőtt csak egyes missziói körök figyelmét keltette fel, ma azonban alig van tárgy, a mely a Fokföldön s a többi brit gyarmaton alaposabban s nagyobb szenvedéllyel tárgyalatnék a napi sajtóban, mint e mozgalom, amely a búr háború óta politikai szociális színezetet öltött. És az aethiop egyház a benszülöttek többi egyházával, a melyek a különféle hittérítő-egyesületekkel szoros kapcsolatban és viszonyban vannak, alig képesek a nagy árt medrébe szorítani. A Transzválból létező „Egyesület a benszülöttek érdekeinek megóvására“ határozottan kijelenti, hogy semmiféle egyházi társulathoz, semmiféle valláshoz köze nincsen; tagjai közé pogányokat épugy mint keresztényeket vesz fel s törzs- és valláskülömbőség nélkül az egész színes faj érdekét akarja szolgálni. „Leihlo La Babathso“ („A feketék szeme“) című két nyelven megjelenő lapjának jelszava — „Feketének születtem, mint ilyen élek s halok majd meg. Sem műveltség, sem birtok s vagyon színemet nem bírja megváltoztatni. A fehérek társulataival szemben nem erőszakoskodom, de mint brit alattvaló jogomat követelem“ — elég önérzetesen, de még loyálisan hangzik. Azonban több mint bizonyos, hogy nagy azok száma, a kik nem úgy éreznek, mint ahogyan a hű alattvaló érezni szokott. Apáik szabadságának emléke szunyadó parázs, amelyet a búr háború okozta benyomások, a nekik tett ígéreteknek a kormány részéről való be nem váltása, továbbá a jelennek gazdasági bajai, végül a kínaiak tömeges betelepítése, az évvel járó nagy konkurrencia veszedelmesen szítanak. Még a hererok lázadása s felkelése, sőt az orosz-japán háború is befolyással volt a hangulatra. Bizonyítja ezt a következő levél, amely a „Rand Daily Mail“ szerkesztőségéhez intéztetett, válaszul egy cikkre, amelyet e lap a fent említett kérdésről hozott: „Kedves Szerkesztő Ur! Utálattal olvasom tegnapi cikkét az aethiop mozgalomról. Ön, úgy látszik, Afrika összes benszülötteit a fehérek rabszolgáivá szeretné tenni. Tudnia kellene, hogy más nemzetiségeknek rabszolgaságba hajtása az angol alkotmány alapelveinek nem felel meg. S még hozzá kell tennem, hogy a színes faj itt épugy mint Kelet-Ázsiában sokkal bátrabb s kitartóbb mint a fehér nép. Tekintse például a háborút a messze keleten. Ami most ott végbemegy, az néhány év múlva nálunk ismétlődhetik.

Én csak azt tanácsolhatom: Adjanak a színes embernek teljes szabadságot s egyenlőséget, adjanak neki iskolákat, fogadják őt egyenjogu testvérükké, akkor, de csak akkor lesz boldog s szépmérenyű Délafrikánk. Őszinte híve Mapanda Mosuto Péter, egy afrikai benszülött” — Az egyetemes délafrikai misszió értekezleten, amely az 1904. év nyarán Johannesburgban tárgyalt, és amelynek jelentéséből az említetteket közöljük, az egy hétig tartó tárgyalásoknál újra meg újra e mozgalom veszedelméről volt szó. Az emancipált feketék vezére Attaway Henrik Fokvárosban, aki az Egyesült államok sok befolyásos néger-polgárával is összeköttetésben áll.

— **Ratzel tanár a misszióról.** A csak nem régen elhalálozott híres lipcsei földrajz-tudós a „Globus“ ban ezt írja: „Gyarmatokkal bíró keresztény hatalmak főcéljaik egyikének tekintsék a rájuk bizott népeknek kereszténynyé tételét, mindenesetre nem erőszak útján, hanem azzal, hogy a missziói egyesületeket segítse.” Akinek kezében Ratzel főmunkája a két köteles ethnographia csak egyszer is volt, láthatta abból, hogy a kutató tudós mily nagy jelentőséget tulajdonít a ker. missziói tevékenységnek a népek életében s mily sokszor idézi a misszionáriusokat mint megbízható tanukat. Munkájuk nehézségéről, amelyet manapság oly sokan félreértenek, művének bevezetésében ekkép ítélt: „A misszió a siker reményével csak a természeti népek vallásos nézeteinek s világi berendezkedésének alapos tanulmányozása után kezdheti meg munkáját. Sok hittérítőnek, aki ezt érezte, az ethnographia igen számos megbecsülhetetlen adatot köszön. Gyakran a nyelvnek elkerülhetetlen tanulmányozása volt az, ami a népélet mélyebb megismerésére s megértésére vezetett. — Végül megemlítendő, hogy az új hitnek felvételével műveltségi átalakulás jár. — A hittérítés nem tűr sietést; nem szabad megijednie a munka lassúságától, látszólagos sikertelenségétől és nem szabad elragadtatnia magát egyes gyorsabb haladást ígérni látszó alkalmaktól, mert ezzel tulajdonképeni céljától — ha csak rövid időre s átmenőleg is — eltávozik.”

— **Nagy külmissziói alapítványt** tett a már életében is bő adakozó *Arthington* Robert, angol honpolgár. Körülbelül egy millió font sterlinget kitevő hagyatékának $\frac{9}{10}$ részét a baptista s a londoni hittérítő-társulatok örökölték, előbbi 12 millió, utóbbi pedig közel 10 millió koronát.

Nyugtázás.

Szeptember havában a következő kegyes adományokat vettük:

1. **A Lipcsei Misszió** részére: A dunántúli kerületi lelkészegylet évi adománya Varga Gy. pénztáros útján 5 K., Fötiszt. és Mélt. Gyurácz Ferenc püspök ur gyűjtése a dunántúli egyházkerületből 300 K. 85 f. *Összesen 305 K. 85 f.* Az eddigi gyűjtés főösszege: **768 K. 06 f.** — Ebből szept. 17-én III. küldemény gyanánt 2 K. 32 f. portóköltés levonásával 453 K. 04 f.-t s így az eddigi egész gyűjtést beküldtük a Lipcsei Misszió pénztárába.

Augusztus 27-én Barcsra is elküldtük a nálunk eddig befolyt 27 K. 70 f.-t s Zalaegerszegré a begyűlt 3 K. 64 f.-t.

További adományokat is hálásan fogad, nyugtáz és továbbít a *Szerkesztőség.*